

Ferramentas conceptuais para analizar a realidade desde a perspectiva coeducativa¹

Ilustración: Raquel Gu

«A educación de calidade ten que tentar combater a heteronormatividade e ten que tentar que cada persoa poida ser quen é, quen realmente é, desde o principio da súa vida escolar»

Alicia de Blas² va començar la seva exposició amb allò que determina, quant a la igualtat de gènere i la coeducació, la LOMLOE al seu preàmbul³:

A Lei adopta un enfoque de igualdade de xénero a través da coeducación e fomenta en todas as etapas a igualdade efectiva de mulleres e homes, a prevención da violencia de xénero e o respecto da diversidade afectivo-sexual. A gran pregunta que se formula Alicia de Blas a raíz deste preámbulo é:

Como facemos isto?

«Iso é algo que non está na Lei e a experiencia di que facelo non é doado; primeiro cómpre comezar por ter unha sensibilidade e, unha vez que a temos, precisamos conceptos e ferramentas teóricas para reflexionar... e mesmo tendo esas ferramentas teóricas despois hai que levalas á práctica, polo que queda moito traballo na actualidade para cumprir a lei».

Así, achega algunhas ideas para responder precisamente a esa pregunta do **como**:

¹ Resumo da ponencia presentada por Alicia de Blas García no marco do Virtual Advance-XI Encontro da Red Transforma. Comunidades educativas para a cidadanía global", 24 de febreiro de 2022.

² Alicia de Blas García, mestra de primaria e experta en coeducación e cidadanía global. É autora de 71 propostas coeducativas: <https://www.fuhem.es/product/71-propuestas-para-educar-con-perspectiva-de-genero/>.

³ Para obter máis información, véxase: <https://www.boe.es/boe/dias/2020/12/30/pdfs/BOE-A-2020-17264.pdf>.

Comezando por lembrar que...

- O ser humano é un ser sexuado

O ser humano ten unha reprodución sexual e, como individuos da especie humana, diferéncianse uns dos outros por razón do seu sexo, da súa sexualidade e de como viven todas as distintas facetas da súa diferenza sexual. Somos diferentes no relativo ao noso sexo biolóxico e, ademais, como seres humanos que temos consciencia da nosa identidade, interpretamos a nosa diferenza sexual biolóxica no que se denomina «identidade de xénero afectiva-sexual». Así mesmo, por vivir nunha sociedade que nos ensina a ser homes e mulleres en sociedade e que nos transmite uns determinados mandatos ou normas de comportamento, expresamos esa diferenza sexual de xeito distinto, sendo isto a «expresión de xénero» e, finalmente, dentro da nosa diferenza sexual está como expresamos o noso desexo sexual, a nosa afectividade, de quen nos namoramos, de quen nos sentimos atraídas, podendo existir case tantas orientacións afectivo-sexuais como persoas.

- A desigualdade de xénero existe

A desigualdade é un principio de inxustiza e de limitación ás nosas posibilidades de ser e de desenvolvernos:

a la desigualdad de género.

Alicia de Blas García. Maestra de Primaria.

Na construción do xénero é onde se xera a desigualdade de xénero, provocando que aquilo que se atribúe ás mulleres as supediten ao servizo e en dependencia dos homes.

Como ilustra o gráfico que Alicia resalta na súa exposición, «as mulleres traballan máis ca os homes, só que o fan máis de forma non remunerada, mentres que os homes traballan máis horas remuneradas, de xeito que as mulleres dobramos o tempo de traballo dos homes, pois a nosa carga total de traballo é moito maior e, malia iso, os nosos ingresos son menores». Ao mesmo tempo, no momento no que xorden situacións de dificultade, de crise, como a pandemia, por exemplo, a devandita diferenza agrándase aínda máis, dado que dentro da desigualdade de xénero hai un desigual reparto de tarefas e o das mulleres, de forma prioritaria, é o de soste a vida, o dos coidados.

LA COVID ENSANCHA LA DESIGUALDAD

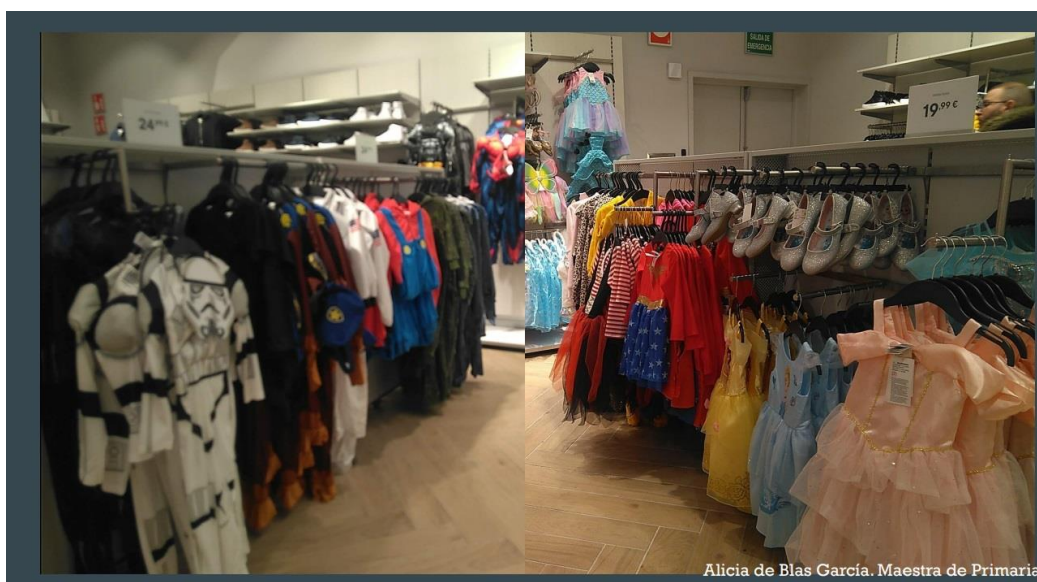

Alicia de Blas García. Maestra de Primaria.

A partir deste marco, Alicia de Blas presenta algúns contextos que axudan a pensar desde un enfoque coeducativo:

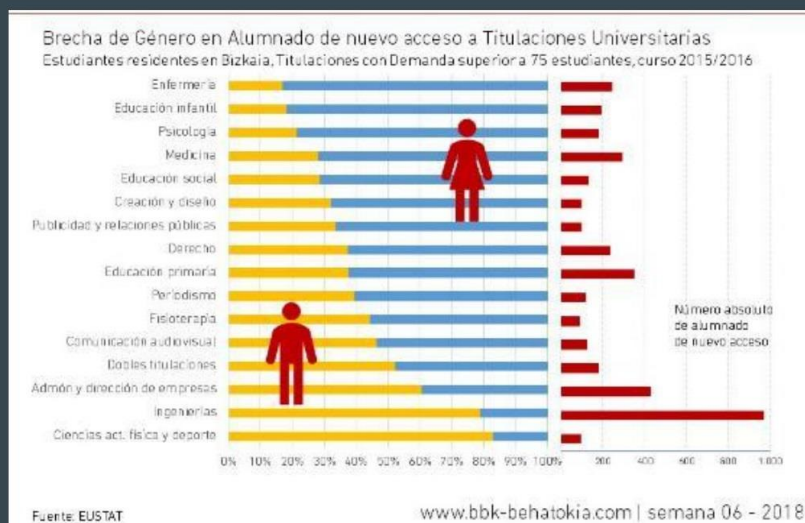
❖ Binarismo

A nosa sociedade é binaria e colócanos en dous «paquetes», o dos homes e o das mulleres, que ademais deben gardar correspondencia co sexo biolóxico, a expresión de xénero e a orientación sexual. Ese binarismo estable fai que, segundo se designa no momento do nacemento, se nos considere muller ou home, sen demasiada posibilidade de cambiar.

Alicia de Blas García. Maestra de Primaria.

Imaxe tirada nunha tenda dunha coñecida cadea de roupa, que ilustra o binarismo das nosas sociedades.

Alicia de Blas García. Maestra de Primaria.

Atopamos outro exemplo de binarismo na elección das carreiras universitarias, tal e como se ilustra na imaxe.

❖ Heteronormatividade

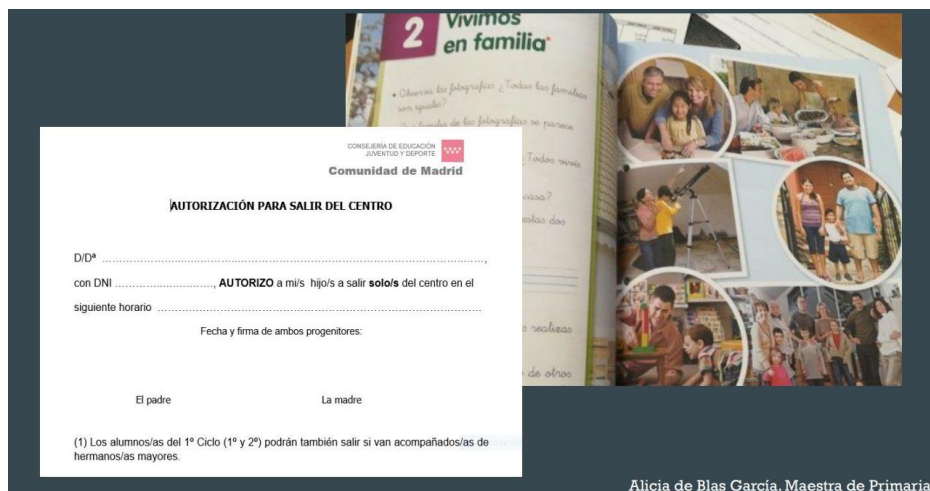
Como mestra de primaria, De Blas sinala que «isto se ve nas aulas, dalgún xeito imos colaborando en que os nenos e nenas vaian encaixando nese modelo que se lles impón e ese modelo dicimos que é heteronormativo». É dicir, é un modelo que está composto de mandatos, de normas que nos din como comportarnos e que inclúen todas as normas e mandatos de xénero, todo o que ten que ver con estereotipos, normas de comportamento, expectativas, tarefas etc. Tamén inclúe unha orientación sexual determinada, que é a heterosexual, sobre a que, ademais, a norma di que cómpre facer certa demostración externa.

«A educación de calidade ten que tentar combater a heteronormatividade e ten que tentar que cada persoa poida ser quen é, quen realmente é, desde o principio da súa vida escolar».

Atopamos un exemplo de reprodución nos uniformes escolares:

Outra forma de estereotipar o alumnado é coa linguaxe e a conduta cara a eles e elas, como chamamos os nenos e as nenas, a linguaxe que utilizamos ao referirnos ás familias, «outro modelo familiar xa non cabe nin nas autorizacións».

Alicia de Blas García. Maestra de Primaria.

❖ Educar para acoller a diversidade

Nese sentido, Alicia propón educar para acoller esa diversidade, recoñecela e abrazala, «o que temos que facer é amosala».

Alicia de Blas García. Maestra de Primaria.

❖ Educar para... recoñecer a singularidade

Ademais de educar recoñecendo esa diversidade, sinala que «hai que educar para que cada persoa e todas as que a coñecemos recoñecemos a súa singularidade, hai que esperar que cada persoa se manifeste na súa singularidade e acollela».

- ❖ Así mesmo, Alicia pon de manifesto que, ao tempo que **binario**, **o noso sistema está moi xerarquizado**, de xeito que aquilo que é propio das mulleres ocupa unha posición inferior, subordinada perante o que é propio dos homes.

❖ Androcentrismo

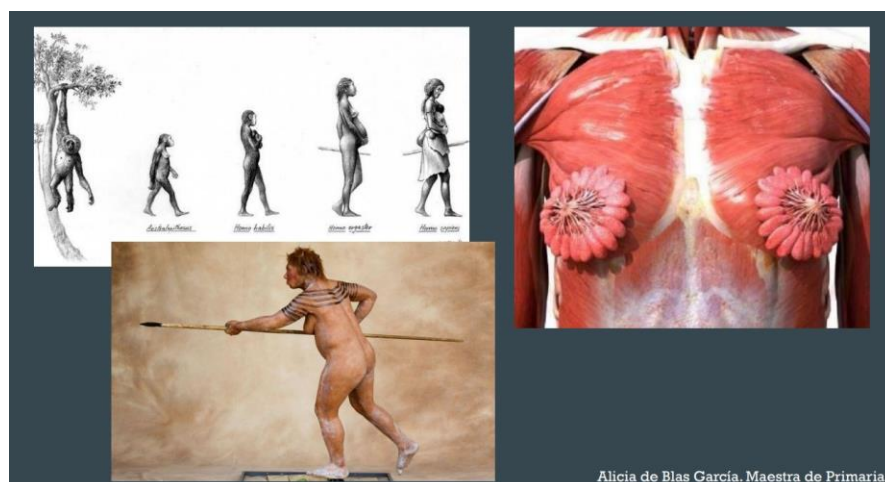
O binarismo do noso sistema leva a outro concepto fundamental para falar de xénero en educación e é o androcentrismo: «as nenas medran vendo homes pola televisión a todas horas, en todos os lugares, falando, sempre protagonistas, mais nin as nenas nin os nenos ven tantas mulleres e iso inflúe moito á hora de recoñecer autoridade, de outorgar valor social, de gozar dunha situación material de benestar, porque vivimos nun mundo no que os homes seguen a ocupar unha posición central».

❖ Invisibilidade

A invisibilidade das mulleres afecta a nosa construción mental e a nosa comprensión da realidade. Temos un exemplo disto na evolución humana, da que falamos como se fose a evolución do «home»; no caso dos libros de texto segue a haber unha sobrerrepresentación dos homes e unha invisibilización das mulleres.

❖ Educar para o recoñecemento das mulleres e as nenas

«De tal forma que estean máis presentes como suxeito histórico e o seu recoñecemento como a metade da humanidade que evolucionou e viviu cada un dos períodos da historia, tamén no relativo ao corpo das mulleres, que é o grande ausente no que á aprendizaxe do corpo humano se refire».

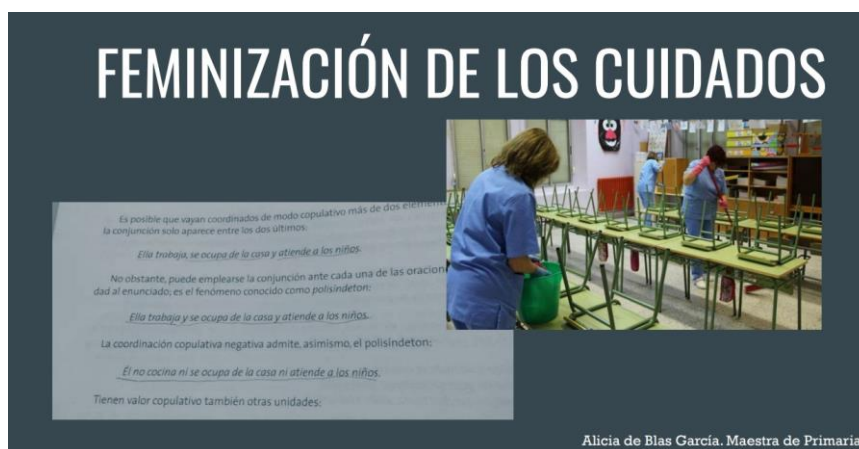

❖ Invisibilidade dos coidados

A división sexual do traballo ten que ver con que nos centros educativos tamén son invisibles os coidados existentes, dándose situacións como que nun libro de quinto de primaria, cando se fala do que é poboación «activa» e «inactiva», se determina que a poboación inactiva son as amas de casa.

❖ Feminización dos coidados

A invisibilidade lévanos á feminización, ao reparto de roles que se realiza a nivel conceptual, desde os exemplos dos libros até o feito de que quen se encarga dos comedores ou da limpeza nos centros seguen a ser maioritariamente mulleres, que están en situación precaria en moitos casos.

❖ Educar para... a autonomía e a corresponsabilidade

Alicia finaliza a súa intervención sinalando como: «fronte a isto ten que haber outra liña grande curricular na que se traballen a autonomía e a corresponsabilidade, ensinando a realizar traballos que son de coidados, que coidar é consolar, é escoitar e que son moi importantes. Avanzamos en educación emocional, mais coidar tamén é fregar na casa, arranxar a roupa e atarse os zapatos para que non mos teña que atar ninguén ou levar a miña mochila, e todo isto debe aprenderse nos colexios tamén».

[Accede ao vídeo da presentación, ata o minuto 29´](#)

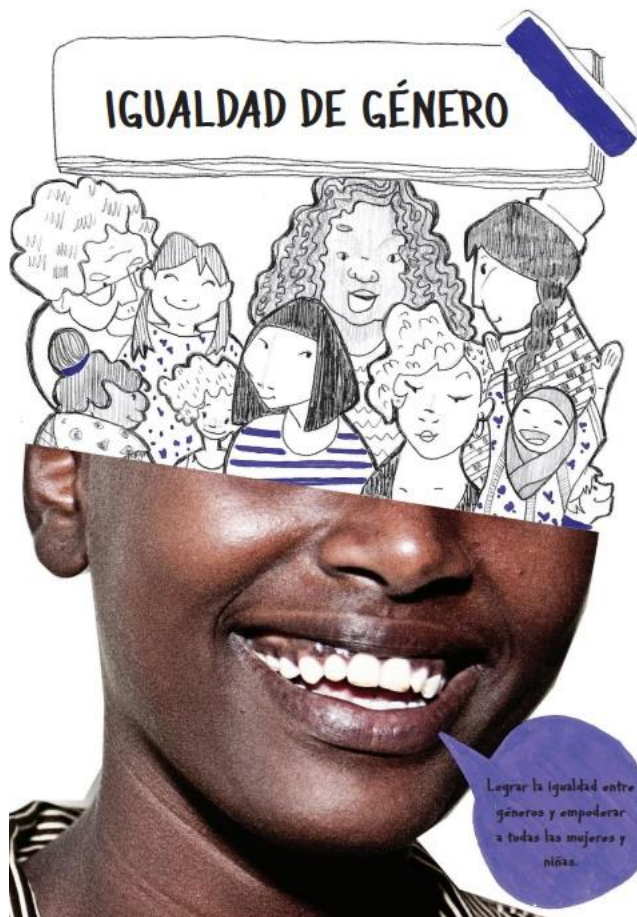

Ilustración: Leticia Navarro